

مطالعه‌ی جامعه‌شناختی رابطه‌ی حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندی با سرزندگی آنها (مطالعه‌ی موردی: شهر همدان)

اعظم خطیبی^۱

چکیده:

بر اساس تحقیقات انجام شده، سرزندگی شهری از مؤلفه‌های سازنده‌ی کیفیت طراحی شهری است که اعتماد، امنیت و امید به آینده را در شهروندان تقویت می‌کند. سرزندگی از دیدگاه فضای شهری و امکانات خدماتی مورد مطالعه قرار گرفته اما از دیدگاه جامعه‌شناختی بررسی نشده است. هدف این تحقیق نیز بررسی جامعه‌شناختی رابطه بین حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندی با سرزندگی شهروندان با استفاده از نظریه‌های برخی از جامعه‌شناسان و روانشناسان در حوزه‌ی شهری و سرزندگی مانند دینر و همکارانش، مایرز و فریدمن، مک لین، ترنر، کوهن و ولپ، گیدنز و... است. روش تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی و رویکرد آن جامعه‌شناختی است. جامعه‌ی آماری این تحقیق، شهروندان همدانی حاضر در زمان مطالعه بودند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر برآورد شد و شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی مرحله‌ای بود. ابزار گردآوری اطلاعات، استفاده از پرسشنامه‌های بومی شده‌ی پاول والین، شوسلر، و رابینسون و دیگران و واحد تحلیل فرد بود. یافته‌ها نشان داد: حقوق شهروندی و میزان سرزندگی شهروندان در حد متوسط است. در میزان سرزندگی و مشارکت اجتماعی - سیاسی زنان و مردان تفاوت وجود دارد. نتایج رگرسیون چند متغیره نشان داد، همبستگی قوی‌ای بین حقوق شهروندی با سرزندگی وجود دارد ($R = 0/563$) و مؤلفه‌ی ایمان به مشارکت اجتماعی - سیاسی شهروندان بیشترین تبیین‌کننده‌ی سرزندگی است ($R = 0/523$).

واژه‌های کلیدی: سرزندگی، تعلق به اجتماع سیاسی، حقوق شهروندی، مشارکت اجتماعی - سیاسی، ایمان به مشارکت اجتماعی - سیاسی

مقدمه: طرح مسأله

به موازات اهمیت فزاینده‌ی زندگی مدنی، موضوع حقوق انسانی برجستگی یافته است. زندگی شهری مستلزم روابط کثیری از سوی فرد بوده و لازمه‌ی استقرار آسایش، رفاه و توسعه در زندگی شهری، آگاهی نسبت به بنیان‌های روابط اجتماعی است. شهروندی^۱ به عنوان یک پدیده‌ی اجتماعی مدرن از مؤلفه‌های محوری نظام‌های سیاسی دموکراتیک در یک جامعه‌ی مدنی است که برخوردار از حوزه‌ی عمومی و جامعه‌ی مدنی کارآمد و پویاست (توسلی و نجاتی حسینی، ۱۳۸۳: ۳۲) و رفتار شهروندی مبتنی بر آگاهی و درک و فهم خود شهروند است (تد، ۲۰۰۶). فرایند شکل‌گیری حقوق شهروندی در دنیای جدید، از حقوق مدنی آغاز گردیده است که شامل حق مالکیت، حق رأی یا انتخاب شدن و انتخاب کردن و سرانجام حقوق اجتماعی و احراز شرایط مساوی با دیگران در مقام استفاده از منابع جامعه است (فالکس، ۱۳۸۱: ۳۱). هسته‌ی مشترک تعاریف شهروندی در ادبیات گسترده‌ی نظریه‌های شهروندی به شرح زیر است: ۱- نوعی پایگاه و نقش اجتماعی مدرن برای تمامی اعضای جامعه، ۲- مجموعه‌ی به هم پیوسته‌ای از وظایف، حقوق، تکالیف، مسئولیت‌ها و تعهدات اجتماعی - سیاسی - حقوقی، اقتصادی و فرهنگی همگانی برابر و یکسان، ۳- احساس تعلق و عضویت اجتماعی برای مشارکت جدی و فعالانه در جامعه در حوزه‌های مختلف، ۴- برخورداری عادلانه و منصفانه‌ی تمامی اعضای جامعه از مزایا و منابع و امتیازات فارغ از تعلق طبقاتی، نژادی، قومی و مذهبی (مک لین، ۱۹۹۶؛ ترنر، ۱۹۹۳).

بر اساس تعاریف بیان شده، به نظر می‌رسد، جامعه‌ای که اعضا از حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندی برخوردار هستند، از سرزندگی نیز برخوردارند.

سرزندگی نوعی تجربه‌ی خاص روانشناختی است که در این تجربه افراد در خود حس شور زندگی و روحیه پیدا می‌کنند (رایان و فردریک، ۱۹۹۷ و الیاسی و وادان، ۱۳۸۶)؛ به عبارت دیگر سرزندگی احساس سرزنده بودن، نه تحریک و نه اجبار به انجام دادن آن است (بوستیک، ۲۰۰۳). وقتی فرد کاری را به طور خودجوش انجام دهد نه تنها احساس خستگی و ناامیدی به او دست نمی‌دهد، بلکه احساس می‌کند انرژی و نیروی کار او افزایش یافته است (رایان و فردریک، ۱۹۹۷). انجام کار خودجوش تداعی کننده‌ی مشارکت فعال نیز هست. فرایند مشارکت در زندگی شهری که مسیر تعریف شده‌ای را طی می‌کند تا سرانجام استقرار یابد و روابط افراد با یکدیگر را تنظیم نماید، تبیین کننده‌ی ضرورت و اهمیت پژوهش است.

با توجه به آنچه گذشت مسأله‌ی اساسی این تحقیق مطالعه‌ی جامعه‌شناختی رابطه بین حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندی با سرزندگی در شهر همدان^۱ است یعنی آیا در این شهر شهروندان از حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندی برخوردارند؟ و آیا برخورداری از این حقوق در سرزندگی شهروندان تأثیرگذار است؟ آیا افراد فعالانه و خودجوش و بدون احساس خستگی و ناامیدی در فعالیت‌های اجتماعی - سیاسی شرکت می‌کنند؟ با در نظر گرفتن این نکته که مشارکت از مؤلفه‌های اصلی حقوق شهروندی است و برخورداری از حقوق شهروندی برای تمام شهروندان وجود دارد و هیچ تفاوتی میان آنها از هر قشری که باشند، نیست (بخشی از خطبه ۲۰۷) و آنچه مهم است رضایت مردم و عموم ملت است، برای رسیدن به این هدف، تحقیق به دنبال پاسخگویی به سؤالات زیر است:

میزان مشارکت اجتماعی - سیاسی شهروندان چقدر است؟

چه رابطه‌ای میان حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندی با احساس سرزندگی شهروندان

۱- از آن جایی که مردم شهر همدان نسبت به سایر مراکز استانی، در اجرای قوانین و مقررات (رفتار رسمی شهروندی) حساس‌تر و پایبندتر هستند و حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندی فراتر از وظایف رسمی است و از بعد تجربی بررسی نشده که آیا نسبت به رفتار غیر رسمی شهروندی نیز پای بند هستند و با توجه به سهولت دسترسی به شهروندان از سوی محقق، این شهر به عنوان جامعه‌ی آماری تحقیق انتخاب شده است.

وجود دارد؟

آیا در نگرش زنان و مردان درباره‌ی تأثیر حقوق اجتماعی-سیاسی شهروندی بر سرزندگی شهروندان تفاوت وجود دارد؟

مروری بر مطالعات گذشته و مبانی نظری

طبق بررسی‌های صورت گرفته در زمینه‌ی پیشینه‌ی موضوعی تحقیق، هیچ‌گونه پژوهش داخلی و خارجی که اشاره‌ی مستقیم به «بررسی رابطه‌ی حقوق اجتماعی-سیاسی شهروندی با سرزندگی شهروندان» داشته باشد، یافت نشد اما پژوهش‌های مختلفی به طور جداگانه این دو موضوع را مورد بررسی قرار داده‌اند. به همین دلیل، پیشینه‌ی این تحقیق شامل دو دسته تجربیات علمی دانشمندان و پژوهشگران است. ۱- مطالعاتی که به حقوق سیاسی-اجتماعی شهروندی پرداخته‌اند. ۲- تحقیقاتی که سرزندگی را مطالعه کرده‌اند. پژوهش حاضر با استفاده از تلفیق تجربیات این دو نوع تحقیق، به آفرینشی نو در عرصه‌ی علم و پژوهش دست می‌یازد.

مطالعات پیشین

در مورد حقوق شهروندی تحقیقات زیر انجام گرفته است:

عباسی (۱۳۹۲) با روش کتابخانه‌ای تحقیق «درآمدی بر مفهوم، مبانی و انواع حقوق شهروندی در اسلام» را انجام داده است. نتایج این تحقیق نشان داد که در اسلام، هم در ارتباط با خداوند و انسان و هم برای افراد جامعه حقوق متقابل معین شده‌است و حقوق شهروندی، حقوق سیاسی و اجتماعی از قبیل حق حیات، حق کرامت، حق برابری، حق امنیت، حق آزادی و حقوق اقلیت‌های دینی است. ماسی^۱ (۱۹۹۴) نیز توجه خود را به حقوق شهروندی و فضاهای عمومی معطوف کرده، به این نتیجه رسیده است که در بیشتر فرهنگ‌ها، زنان بخصوص زمانی که تنها باشند نمی‌توانند از فضاهای عمومی شهر مانند پارکها و خیابانها استفاده کنند. تحقیق پورعزت و قلی پور و باغستانی برزکی- (۱۳۸۹) به بررسی وضعیت شهروندی فعال در جامعه و رابطه‌ی آن با شناخت شهروندان

از حقوقشان پرداخته و رابطه‌ی شهروندی فعال و پاسخ‌گویی و شفافیت شهرداری را با روش پیمایشی بررسی کرده‌اند. یافته‌ها حاکی از آن بود که افزایش آگاهی مردم موجب مشارکت بیش‌تر آن‌ها برای ادای تکلیف در امور شهری و توسعه‌ی شهروندی فعال می‌شود. توسلی و نجاتی حسینی (۱۳۸۳) به مطالعه‌ی «واقعیت اجتماعی شهروندی در ایران پس از انقلاب ۵۷، با روش تحلیل تاریخی پرداخته‌اند. در این تحقیق شکل‌بندی اجتماعی این پدیده‌ی مدرن از حیث «نوع اجتماعی، محتوای اجتماعی، شکل اجتماعی و قلمرو اجتماعی» شهروندی در ابعاد «مدنی، سیاسی، اجتماعی» آن مد نظر قرار گرفته است. نتایج نشان داد که «امتناع شهروندی» با دوره‌ی ایران باستان، «امکان شهروندی» پس از اسلام تا مشروطه و «ایجاب شهروندی» پس از مشروطه و تا قبل از انقلاب اسلامی ۵۷ و «ایجاد شهروندی» (تقویت زمینه‌ها برای بسترسازی موقعیت شهروندی) پس از انقلاب اسلامی ۵۷ نمود اجتماعی پیدا کرده است. هسته‌ی اولیه‌ای از شهروندی اجتماعی و رفاه در دوره‌ی ۱۳۷۶-۱۳۸۰ پا گرفته اما هنوز شهروندی مدنی بسیار کم‌رنگ است. در چند سال اخیر در ایران، شهروندی موضوع مطالعه‌ی محدود حقوقی (نجاتی حسینی، ۱۳۸۰ و ۱۳۸۵)، تاریخی (توسلی و نجاتی حسینی، ۱۳۸۳) و تجربی (ذکایی، ۱۳۸۰؛ کاظمی، ۱۳۸۶؛ شیانی، ۱۳۸۲؛ لطف‌آبادی، ۱۳۸۳ و ۱۳۸۵؛ لطف‌آبادی و نوروزی، ۱۳۸۳) قرار گرفته و برخی از این ابعاد مفهوم روشنی یافته است، ولی بررسی‌های انجام شده، عمدتاً به سنجش میزان آگاهی از حقوق و وظایف شهروندی (در برخی شهرهای بزرگ یا در بین جوانان اعم از دانشجویان و دانش‌آموزان) اختصاص داشته و برخی به تأثیر زمینه‌های ساختاری همانند دسترسی به منابع و برخورداری از امکانات با آگاهی به حقوق و وظایف شهروندی پرداخته‌اند. برخی با رویکرد برنامه‌ریزی آموزشی، به شناسایی نقاط ضعف در شناخت حقوق و وظایف شهروندی و محورهای مورد نیاز برای آموزش معطوف شده‌اند (لطف‌آبادی، ۱۳۸۳ و ۱۳۸۵، لطف‌آبادی و نوروزی، ۱۳۸۳). بنابراین با عنایت به اینکه هیچ‌تصور تجربی روشنی از رابطه‌ی حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندی با سرزندگی ترسیم نگردیده، این تحقیق درصدد پر کردن

این خلأ تحقیقاتی است.

درباره‌ی سرزندگی تحقیقات زیر انجام گرفته است:

گلکار (۱۳۷۹) در پژوهش خود، سرزندگی شهری را معادل واژه‌ی قابلیت‌پذیری^۱ و یا حیات‌داشتن^۲ دانسته و آن را به عنوان یکی از مؤلفه‌های سازنده‌ی کیفیت طراحی شهری تعریف می‌کند. به لحاظ کالبدی او معتقد است سرزندگی شهری به همراه شانزده کیفیت دیگر یعنی خوانایی، شخصیت بصری، حس زمان، غنای حسی، رنگ تعلق، آموزندگی، نفوذپذیری و حرکت، اختلاط کاربری و فرم، همه‌شمول بودن، کیفیت عرصه‌ی همگانی، آسایش اقلیمی، ایمنی و امنیت، انعطاف‌پذیری، همسازی با طبیعت، انرژی - کارایی، و پاکیزگی محیطی، پدیده‌ای به نام «کیفیت طراحی شهری» را می‌آفریند.

پور محمدی، صدر موسوی و آذر (۱۳۸۹) با نگرش جامعه‌شناختی به بررسی و تحلیل پایداری و سرزندگی مناطق تبریز با تأکید بر امنیت شهری پرداختند. نتایج حاصل از تحقیقات میدانی در قالب پرسشنامه نشان داد در مناطقی که مشارکت اجتماعی ساکنان در سطح بالایی قرار دارد، امنیت شهری و میزان جرائم شهری کم است. گلکار (۱۳۷۹) در مقاله‌ی خود «نشاط و سرزندگی در شهر به کمک طراحی شهری» به معرفی ابعاد سرزندگی در شهر پرداخته است و شاخص کیفیت زندگی شهری معرفی شده توسط مؤسسه‌ی معتبر «واحد اطلاعات اکونومیست»^۳ یعنی وجود شرایط اجتماعی و تفریحی کافی در محلات را، به عنوان یکی از مؤلفه‌های سرزندگی شهری معرفی کرده است. گلکار دسترسی مناسب به خدمات محلی را یکی از مؤلفه‌های سرزندگی شهری معرفی کرده است. کشاورز و مولوی و کلانتری (۱۳۸۷) با روش همبستگی، ۱۶۰ نفر (۸۰ مرد و ۸۰ زن) را در شهر اصفهان با استفاده از پرسشنامه‌ی شادکامی آکسفورد ($\alpha=0.82$)، مقیاس سرزندگی ($\alpha=0.79$) و پرسشنامه‌ی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مطالعه کردند.

---

1 Livability

2 Liveliness

3 -EIU= Economic Information Unique

یافته‌ها نشان داد که بین شادکامی و سرزندگی، ارتباط مثبت و معنادار، و بین شادکامی و تعداد اعضاء خانواده، ارتباط منفی و معناداری وجود دارد، اما بین میزان شادکامی زنان و مردان و افراد مجرد و متأهل، تفاوت معناداری وجود ندارد.

همان‌طور که از نظر گذشت پژوهشگران به سرزندگی از ابعاد کالبد و فیزیک شهر با نگرش جغرافیایی پرداخته‌اند و بررسی این موضوع با نگرش جامعه‌شناختی مغفول مانده است. پژوهش کنونی درصدد است این خلأ تحقیقاتی را پر نماید که از دلایل عمده‌ی بدیع و نو بودن آن است.

مبانی و چارچوب نظری تحقیق

در این بخش از نظریه‌های جامعه‌شناسان شهری در حوزه‌ی حقوق سیاسی - اجتماعی شهروندی و سرزندگی به شکل تلفیقی استفاده شده است:

مفهوم سرزندگی

در لغت‌نامه‌ی شهرسازی رابرت کوان (۲۰۰۵: ۴۴۲) سرزندگی و زیست‌پذیری^۱ در کنار هم آمده است که ویژگی مراکز شهرهای کوچک و بزرگ موفق است. همچنین برای مفهوم سرزندگی، برابری‌های گوناگونی در غرب وجود دارد^۲ که البته بجز "ویتالیتی" لغات دیگر، بیشتر به مفهوم زیست‌پذیری و قابلیت زندگی نزدیک هستند. سرزندگی شهر بازتاب سطح شلوغی آن در اوقات مختلف روز و در بخش‌های مختلف است. در صورتی که زیست‌پذیری میزانی برای سنجش ظرفیت آن برای جذب سرمایه برای بقا، بهبود و تطابق نیازهای متغیر است. فضای شهری سرزنده عبارت است از یک فضای شهری که در آن تعداد قابل توجهی از افراد و تنوع آن‌ها (به لحاظ سن و جنس) در گستره‌ی زمانی وسیعی از روز که فعالیت‌هایشان عمدتاً به شکل انتخابی یا اجتماعی بروز می‌یابد به چشم می‌خورد (خستو و سعیدی رضوانی، ۱۳۸۹: ۶۶). این فضا شاد و مردمان آن شادمان هستند. بسیاری از دانشمندان، شادمانی را بزرگترین نعمت زندگی انسان

---

1 Vitality and Viability

2 Liveliness livability Viability Vitality

دانسته‌اند (دینر و همکاران^۱، ۱۹۹۵: ۳). شادمانی یکی از عوامل مهم سرزندگی است. به نظر مایرز (۲۰۰۴) افرادی که شاد هستند احساس امنیت بیشتری می‌کنند، آسان‌تر تصمیم می‌گیرند، روحیه‌ی مشارکتی بیشتری دارند و نسبت به کسانی که با آنها زندگی می‌کنند بیشتر اظهار رضایت می‌کنند و بیشتر راغب هستند که به دیگران کمک کنند؛ به عبارتی این افراد از سرمایه‌ی اجتماعی برخوردارند. شهر شاد و سرزنده، شهری است که از سرمایه‌ی اجتماعی برخوردار است،

لاندری مفهوم انواع سرزندگی را به گونه‌ای متفاوت به شکل زیر بررسی نموده است:
- سرزندگی اقتصادی: توسط سطوح اشتغال، درآمد خالص و استانداردهای زندگی مردم در یک منطقه تحت بررسی، شمار سالیانه‌ی گردشگران، عملکرد خرده‌فروشی‌ها، ارزش زمین و دارایی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

- سرزندگی اجتماعی: به وسیله‌ی سطوح فعالیت و تعاملات اجتماعی، به‌علاوه ماهیت ارتباطات اجتماعی سنجیده می‌شود. یک شهر سرزنده و زیست‌پذیر به لحاظ اجتماعی می‌تواند به واسطه‌ی سطوح پایین محرومیت، پیوستگی اجتماعی قوی، ارتباطات خوب و پویایی میان لایه‌های اجتماعی، روحیه‌ی جمعی و دامنه‌ی وسیعی از شیوه‌های زندگی روابط موزون یک جامعه‌ی شهری با طراوت توصیف گردد.

- سرزندگی و زیست‌پذیری فرهنگی: در برگیرنده‌ی بقا، احترام و تجلیل از شهر و مردمانش، هویت، خاطرات، سنت، جشن‌های اجتماعی، تولید، توزیع، مصرف محصولات دست بشر و نشانه‌هایی که بیانگر ماهیت متمایز شهر باشد، است (لاندری^۲، ۲۰۰۰: ۴).

بر اساس آنچه گذشت، مؤلفه‌های سرزندگی اجتماعی به معنای وجود ارتباطات اجتماعی گسترده و امید به آینده، امنیت، تفریح و مشارکت، در نظر گرفته شده است.

شهروندی و مفاهیم مرتبط با آن

---

1 -Diener & et al

2 -Landry

در دایرةالمعارف بریتانیکا آمده: «مفهوم شهروندی در معنای مدرن آن ناظر بر ارتباط فرد و دولت است که طی آن فرد مرهون وفاداری به دولت و از طرف دیگر، مستحق حمایت از جانب دولت است.»

به نظر مک‌لین (۱۹۹۶) و ترنر (۱۹۹۰) هسته‌ی اصلی نظریه‌های شهروندی شامل موارد زیر است: ۱- نوعی پایگاه و نقش اجتماعی مدرن برای تمامی اعضای جامعه ۲- مجموعه‌ی به هم پیوسته‌ای از وظایف، حقوق، تکالیف و مسؤولیت‌ها و تعهدات اجتماعی - سیاسی - حقوقی - اقتصادی و فرهنگی همگانی برابر و یکسان. ۳- احساس تعلق و عضویت اجتماعی مدرن برای مشارکت جدی و فعالانه در جامعه و حوزه‌های مختلف آن. ۴- برخوردارى عادلانه و منصفانه‌ی تمامی اعضای جامعه از مزایا، منابع و امتیازات فرهنگی - اقتصادی - اجتماعی - سیاسی فارغ از تعلق طبقاتی، نژادی، مذهبی و قومی. گاهی حقوق شهروندی مبنای اجرای عدالت اجتماعی است و فقط در صورت آگاهی مردم از حقوقشان می‌توان به ایجاد و تثبیت امنیت و رفاه اجتماعی پایدار و مستمر که از مؤلفه‌های سرزندگی هستند، امیدوار بود.

در دیدگاه کلاسیک، شهروندی تنها حاکی از حسن تعلق به دولت است. در دیدگاه مدرن، شهروندی به چهار زمینه‌ی اساسی تعمیم یافته است؛ شهروندی موقت، چندجانبه، جزئی و چندلایه. در مورد اخیر شهروندی فقط منحصر به سطح ملی نیست و می‌تواند در سطوح پایین‌تر همانند استان، ناحیه و بخش یا سطح بالاتر از ملی مطرح شود (فری، ۲۰۰۳: ۹۶).

حقوق شهروندی مجموعه قوانین و مقررات فردی و اجتماعی است که از سوی خدای انسان و جهان برای ایجاد نظم و عدالت در جامعه‌ی بشری تدوین می‌شود تا سعادت شهروند و جامعه را فراهم کند (کاتوزیان، ۱۳۷۰: ۲۲۸). در واقع شهروندی، وضع رابطه‌ی موجود میان یک شخص طبیعی و یک جامعه‌ی سیاسی موسوم به دولت است که بر اثر آن اولی ملزم به وفاداری و دومی موظف به حمایت است (گولد، ۱۳۷۶: ۵۵۱). شهروندی در معنای جدید آن که پس از انقلاب فرانسه رایج شد مفهومی کاملاً سیاسی

است و دارای پیشینه‌ای طولانی در ادبیات و تاریخ سایر کشورهاست (فکوهی، ۱۳۸۸: ۹). مونتسکیو در کتاب روح القوانین (فکوهی، ۱۳۸۱: ۱۰۹-۱۰۷) خود شهروندی را مجموعه‌ای از ساز و کارهای اخلاقی - مدنی می‌داند که باید آن را در مفهوم روابطی میان شهروندان حاکم تعریف کرد و تلاش نمود بیشتر به روحی که در اندیشه‌ی ارسطویی نسبت به مردم‌سالاری وجود داشت، برسد. از این رو، مونتسکیو مفهوم قانون اساسی و حکومت مردم‌سالاری مشروطه را تدوین کرد که اساس آن بر مشروعیت دوگانه‌ی حاکمیت از پایین (در قالب مجلس عوام و نظام‌های انتخاباتی) و از بالا (بر پایه‌ی نهاد سلطنت و مجلس خواص) بود. در فرهنگ اسلامی واژه‌ی شهروند بر امت، ملت، رعیت و ناس اطلاق می‌شود و به همه‌ی افراد یک کشور یا سرزمین گفته می‌شود. واژه‌ی امت در فلسفه‌ی سیاسی پیامبر(ص) معنایی بسیار عمیق‌تر از مفهوم ملت در اندیشه‌ی سیاسی جدید دارد و در حقیقت اساس تکوین نظام سیاسی در مدینه بود (زرگری نژاد، ۱۳۸۷: ۳۳۱). در نهج البلاغه اشاره شده که در جامعه‌ی اسلامی همگان باید از حقوق شهروندی برخوردار باشند و شهروندان در بهره‌مندی از این حقوق مساوی هستند (فیض الاسلام، نامه‌های ۵۰ تا ۵۲: ۹۸۴-۹۸۲). در نهج البلاغه حقوق شهروندی با عنوان حقوق متقابل والیان (کارگزاران) و مردم بیان شده است (خطبه ۳۴: ۱۱۵ و خطبه ۲۰۷: ۶۸۱). حقوق شهروندی بر اساس رویکرد مشارکتی در جامعه‌ی مدرن مفهوم‌سازی شده است.

مارشال (۱۹۷۳) نظریه‌پرداز حقوق شهروندی، بر آن است که شهروندی پایگاهی است که به تمامی افرادی که عضو تمام عیار اجتماعی هستند، داده می‌شود. این افراد همگی دارای جایگاه برابر و حقوق، وظایف و تکالیف متناسب با این پایگاه هستند. بررسی روند تاریخی حقوق شهروندی مدرن حائز چهار بعد حقوق^۱، تکالیف^۲، مشارکت^۳ و

-
- 1 -Rights
  - 2 - Duties
  - 3 -Participation

هویت^۱ است. مفهوم شهروندی به مثابه‌ی منزلت اجتماعی در تعهد به جامعه‌ی مدنی مدنظر قرار می‌گیرد و به موجب آن، شرایط برخورداری فرد از حقوق و قدرت فراهم می‌گردد (فریدمن^۲، ۲۰۰۲). به اعتقاد مارشال فرایند شکل‌گیری حقوق شهروندی در دنیای جدید، از حقوق مدنی آغاز گردیده و پس از دستیابی افراد به حقوق سیاسی، وارد مرحله‌ی دیگری می‌شود که عبارت از حقوق اجتماعی است. آنتونی گیدنز حقوق شهروندی را شامل حقوق مدنی، حقوق سیاسی و حقوق اجتماعی بیان می‌کند (گیدنز، ۱۳۸۱: ۳۴۲-۳۴۱).

به نظر ترنر شهروندی علاوه بر در اختیارگذاشتن فرصت‌ها، نوعی هویت فرهنگی خاص را برای فرد و گروه ایجاد می‌نماید (۱۹۹۳: ۲۶۵).

پوکوک (۱۹۹۵) و ارسطو (۱۹۸۱) و شاکلر (۱۹۹۵) بر حسب تعاریف ادبیات سیاسی از مفهوم شهروندی، سه عنصر اصلی را در مفهوم شهروندی تشخیص داده‌اند: ۱- عنصر سیاسی دموکراتیک مشتمل بر مشارکت در تصمیم‌گیری به وسیله‌ی برابری‌های سیاسی ۲- عنصر قضایی یا قانونی مشتمل بر حقوق مشخص قانونی و حمایت‌های قانونی برابر ۳- عنصر عضویت یا هویت سیاسی مشتمل بر وفاداری سیاسی، فضیلت و تعهد مدنی (کوهن، ۱۹۹۹: ۲۵۰-۲۴۸).

مشارکت در شهر با دخالت داشتن در سیاست‌گذاری‌های شهری، تصمیم‌گیری در مورد مسائل فضایی، کالبدی و اقتصاد شهری و مالکیت و کنترل بخشی از این فضا ممکن می‌شود. به نظر فنستر (۲۰۰۵) حق مشارکت^۳ یعنی اینکه ساکنان شهر در تصمیم‌گیری‌های مربوط به فضاهای شهری در هر سطحی از تصمیم‌گیری که باشند، دخیل باشند (رهبری و شارع پور، ۱۳۹۳: ۱۲۱). زیرا یکی از ابعاد مؤلفه‌ی مشارکت در شهر عبارت از تصمیم‌گیری شهری است و جغرافیای شهری کنونی ناشی از جایگاه بازتولیدی مردان و

---

1 Identity

2- Friedmann

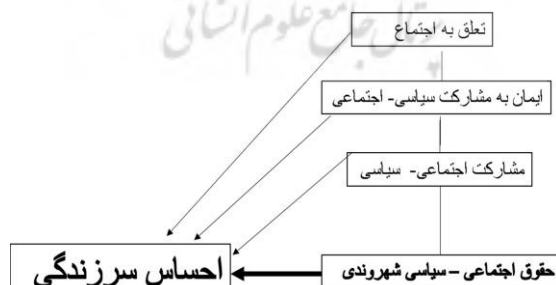
3 Right to Participation

زنانی است که در ساخت آن نقش داشته‌اند (کوان و ولپ^۱، ۱۹۷۸: ۷). لوفور (۱۹۹۶) در میان فضاهای عمومی و خصوصی تأکید خود را بر فضای عمومی و نتیجه‌ی اثر آن و توجه خود را بر حق انسان‌ها به مشارکت در فضاهای شهری و استفاده از آن‌ها قرار می‌دهد. برای لوفور نه خانه بلکه شهر است که ایجادکننده‌ی وجود و خودآگاهی شمرده می‌شود (کافمن و لباس، ۱۹۹۶: ۸).

با توجه به مبانی نظری مذکور، این تحقیق با ترکیب این نظریه‌ها، چارچوب نظری مرتبط با موضوع تحقیق را به شرح زیر بیان می‌نماید. از آنجایی که حقوق اجتماعی-سیاسی، نیازمند احساس تعلق به شهر و مشارکت فعال در امور شهری در سایه‌ی ایمان به این مشارکت است، به احتمال زیاد می‌تواند فضای شهری را سرزنده کند به گونه‌ای که در آن تعداد قابل توجهی از افراد در گستره‌ی زمانی وسیعی به فعالیت‌های انتخابی و یا اجتماعی با شادمانی که یکی از عوامل مهم سرزندگی است مشارکت نمایند. بر این اساس مدل نظری تحقیق در بخش بعدی ترسیم می‌گردد.

مدل نظری پژوهش

بر اساس مبانی نظری و مجموعه‌ی نظریات جامعه‌شناسان در حوزه‌ی شهری استفاده شده در این پژوهش مانند دینر و همکارانش، مایرز، فریدمن، مک لین، ترنر، کوهن و ولپ^۱ فنستر، لوفور، گیدنز و... و پیشینه‌ی پژوهش که از نظر گذشت، مدل نظری در شکل (۱) ترسیم و و بر اساس فرضیه‌های مستخرج از آن مورد آزمون قرار گرفت.

فرضیه‌ها

۱- فرضیه‌ی اصلی تحقیق: بین حقوق اجتماعی- سیاسی شهروندی با احساس سرزندگی شهروندان رابطه وجود دارد.

فرضیه‌های فرعی

۱-۱- بین مشارکت اجتماعی- سیاسی شهروندان با احساس سرزندگی آنها رابطه وجود دارد.

۲-۱- بین تعلق به اجتماع شهروندان با احساس سرزندگی آنها رابطه وجود دارد.

۳-۱- بین ایمان به مشارکت اجتماعی- سیاسی شهروندان با احساس سرزندگی آنها رابطه وجود دارد.

۲- بین نگرش زنان و مردان درباره‌ی تأثیر حقوق اجتماعی- سیاسی شهروندی بر احساس سرزندگی تفاوت وجود دارد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف مطالعه، از نوع کاربردی است و از نظر روش، توصیفی و پیمایشی است، از نظر زمان، مقطعی و از نظر وسعت، پهنانگر و واحد تحلیل آن فرد است. برای گردآوری اطلاعات از پرسش‌نامه‌های بومی شده‌ی پاول والین (۲۰۰۴)، شوسلر (۱۹۸۲) و رابینسون و دیگران (۱۹۶۳) استفاده شد (به نقل از میلر، ۱۳۸۰).

جامعه‌ی آماری این تحقیق همه‌ی شهروندان همدانی هستند که در زمان مطالعه در این شهر حضور داشتند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۵ نفر برآورد شد و از شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی مرحله‌ای استفاده شد، به این طریق که شهر به پنج مرکز مطالعه (شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز) بلوک‌بندی شد و از هر منطقه به روش تصادفی ساده یک خیابان و از هر خیابان یک محله و از هر محله یک کوچه اصلی و از هر کوچه اصلی دو کوچه فرعی و از هر کوچه فرعی، منازل دارای پلاک فرد انتخاب و ۷۷ نفر مورد مطالعه قرار گرفت. واحد تحلیل زن و یا مرد حاضر در محل، در زمان مصاحبه بود.

مقدارها به شرح زیر است.

$$1 - \text{prevalence} = 0/95 \text{ و } d = 0/05 \text{ و } q = 0/50 \text{ و } p = 0/50 \text{ و } z = 1/96$$

$$\frac{z^2 \times p \times q}{d} = 385$$

تعریف عملیاتی متغیرها

۱- متغیرها، شاخص‌ها، معرف‌های آن‌ها در جدول ۱ خلاصه شده است.

جدول ۱: متغیرها، شاخص‌ها و معرف‌ها

معرفها و سطح سنجش آنها	شاخص‌ها	متغیرها
شرکت در انتخابات ریاست جمهوری، شورای شهر و مجلس و... استفاده از منابع اجتماعی - سیاست عمومی (عضو سازمانهای دارای موضع‌گیری مسائل عمومی)، بحث در مورد شرایط لازم نامزدشدن، فعالیت برای معرفی نامزد انتخاباتی، کمک مالی به حزب یا نامزد انتخاباتی (اسمی و دو گزینه‌ای بله - خیر)	مشارکت اجتماعی - سیاست ۹ معرف	مشارکت اجتماعی - سیاست ۹ معرف
صحبت با مقامات برای رسیدن به هدف، نظارت و تأثیرگذاری مردم بر فعالیت‌های مسؤولان محلی، تأثیرگذاری خواسته‌های مردم درباره‌ی اداره‌ی محله‌ها و اداره‌ی شهر مثل شهرداری یا شورای شهر و تصمیمات سیاستمداران، پاسخ‌دهی مسؤولان به افکار عمومی، علاقه‌مندی به انتخابات، کنترل رویدادهای جهان توسط شرکت فعال مردم در امور سیاسی و اجتماعی، بهتر شدن جهان (فاصله‌ای - در قالب طیف لیکرت از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف)	ایمان به مشارکت شهروندان ۱۰ معرف	ایمان به مشارکت شهروندان ۱۰ معرف
احساس خودی کردن در انجمن‌ها، با علاقه عضو انجمن‌های اجتماعی - سیاسی شدن، اعتماد به ستادهای انتخاباتی، عضو فعال ستادهای انتخاباتی، حمایت و تبلیغ برای مشارکت مردم در انتخابات	تعلق به اجتماع ۶ معرف	تعلق به اجتماع ۶ معرف
(ترتیبی ۴ گزینه‌ای)	کل متغیرهای مستقل	کل متغیرهای مستقل
۲۵ معرف		
امید به آینده: (تسلط بر مسیر زندگی، جامعه‌ی عمل پوشاندن به نقشه‌ای که می - کشد، روشن بودن آینده، سال به سال بهتر شدن زندگی، پرداختن به کارهای	۱۱ معرف	امید به آینده: (تسلط بر مسیر زندگی، جامعه‌ی عمل پوشاندن به نقشه‌ای که می - کشد، روشن بودن آینده، سال به سال بهتر شدن زندگی، پرداختن به کارهای

معمولی برای رسیدن به آینده‌ی جالب‌تر) و احساس رضایت: (راضی بودن از پیشامدها و روند زندگی، داشتن وجه اشتراک زیاد با مردم، داشتن نتایج زیاد برای کارهایی که در حال حاضر انجام می‌گیرد). احساس امنیت اجتماعی و محلی، ارتباطات اجتماعی گسترده، فراهم بودن شرایط تفریح در مناطق مختلف شهر (فاصله‌ای - در قالب طیف لیکرت از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف)

کل معرفهای متغیرهای مستقل و وابسته = ۳۶ معرف

پایایی و روایی

میزان پایایی با استفاده از آلفای کرونباخ و از طریق نرم‌افزار spss محاسبه و در جدول ۲ خلاصه شد و روایی متغیرها از طریق صوری به دست آمد.

جدول ۲

شاخص	تعداد	آلفای کرونباخ	شاخص	تعداد	آلفای کرونباخ
مشارکت اجتماعی - سیاسی	۹	۰/۷۴	تعلق به اجتماع	۶	۰/۷۶
ایمان به مشارکت شهروندان	۱۰	۰/۶۲	سرزندگی	۱۱	۰/۷۷
کل					۰/۷۲

یافته‌های پژوهش:

۱- یافته‌های توصیفی: الف - جمعیت‌شناختی

سن ۴/۸ درصد پاسخگویان زیر ۲۰ سال بود و ۷۵/۳ درصد بین ۲۰ تا ۳۹ سال و ۱۹/۲ درصد ۴۰ سال و بیشتر داشتند. ۴۷/۵ درصد پاسخگویان زن و ۵۱/۲ درصد مرد بودند. سطح تحصیل ۴۵/۷ درصد دیپلم و کاردانی، ۳۷/۳ درصد لیسانس و ۱۳/۴ درصد ارشد و بالاتر بود.

ب- حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندی

نکته: یافته‌های زیر ۳۰ درصد کم، بین ۳۰ تا ۷۰ درصد متوسط و بیش از ۷۰ درصد زیاد ارزیابی شده است.

ب-۱- یافته‌های مشارکت اجتماعی - سیاسی شهروندی در جدول شماره‌ی ۳ خلاصه

شده است.

جدول شماره ۳: مشارکت اجتماعی - سیاسی شهروندی (۳۸۵ نفر)

بله	خیر	گویه‌ها
درصد	درصد	
۸۶/۹	۱۲/۷	شرکت در انتخابات ریاست جمهوری
۷۵/۲	۲۳/۷	شرکت در انتخابات مجلس و شورای شهر
۷۶/۵	۲۱/۵	استفاده از منابع برای اطلاع عمومی
۷۳/۳	۲۴/۶	بحث درباره‌ی مسائل عمومی
۲۵/۸	۷۲/۹	مکاتبه با نماینده‌ی مجلس یا مقامات ملی یا محلی
۲۰/۲	۷۹	عضویت در سازمان‌های غیررسمی
۳۸/۱	۵۹/۸	بحث درباره‌ی شرایط لازم برای نامزد شدن
۲۲/۱	۷۶/۲	فعالیت برای معرفی نامزد انتخاباتی در چهار سال گذشته
۱۰/۸	۸۶/۵	کمک مالی به حزب یا نامزد انتخاباتی در چهار سال گذشته
۴۷/۶۶	۵۰/۷۷	میانگین کل گویه‌ها

همان‌طور که جدول (۳) نشان می‌دهد، در مجموع ۴۷/۶۶ درصد شهروندان، مشارکت اجتماعی - سیاسی دارند و ۵۰/۷۷ درصد مشارکت نداشتند. مشارکت اجتماعی - سیاسی شهروندان در حد متوسط ارزیابی می‌شود.

ب-۲- یافته‌های ایمان به مشارکت اجتماعی - سیاسی در جدول شماره‌ی ۴ خلاصه شده است.

جدول ۴: ایمان به مشارکت اجتماعی - سیاسی شهروندان

گویه	کاملاً موافق	موافق	تا حدودی	مخالف	کاملاً مخالف
	(درصد)	(درصد)	(درصد)	(درصد)	(درصد)
توانایی کنترل کارهای سیاستمداران توسط مردم	۳۴/۴	۳۲/۹	۲۱/۲	۸/۱	۳/۱
به نتیجه رسیدن شهروند با صحبت کردن با مقامات	۲۷/۷	۲۱/۳	۲۹	۱۷/۳	۴/۲
تأثیر قابل ملاحظه‌ی مردم بر فعالیت‌های مسؤولان محلی	۱۴/۸	۲۱	۲۷/۵	۲۴/۴	۱۲/۳

۶/۸	۷/۵	۲۲/۵	۳۳/۵	۲۹/۸	تأثیرگذاری خواسته‌های مردم بر اداره‌ی محله
۴/۸	۶	۲۲/۹	۳۶/۵	۲۹/۸	تأثیرگذاری خواسته‌های مردم بر اداره‌ی شهر (شهرداری یا شورای شهر)
۱۶/۵	۲۶/۳	۲۸/۱	۱۳/۸	۱۵/۲	تأثیر زیاد مردم بر تصمیمات سیاستمداران
۱۴/۶	۲۱	۳۳/۳	۲۰/۲	۱۱	عموماً پاسخ‌دهی مسئولان به افکار عمومی
۱۱/۴	۱۶/۵	۳۴/۴	۲۲/۷	۱۴/۸	علاقه‌مند به شرکت در انتخابات محلی
۸/۷	۱۲/۷	۳۱	۲۹/۸	۱۷/۷	کنترل رویدادهای جهان توسط مردم با شرکت فعال در امور سیاسی و اجتماعی
۱۳/۶	۱۸/۱	۲۶/۵	۲۳/۳	۱۸/۵	روی هم رفته اعتقاد به بهتر شدن جهان
۸/۸۰	۱۵/۷۹	۲۷/۶۳	۲۳/۵۷	۲۱/۳۶	میانگین کل گویه‌ها

همان‌طور که جدول (۴) نشان می‌دهد، در مجموع ۴۴/۹۲ درصد در حد موافق و کاملاً موافق به مشارکت شهروندان ایمان دارند و ۲۴/۵۹ درصد ایمان ندارند یعنی ایمان به مشارکت اجتماعی - سیاسی شهروندان در آینده در حد متوسط ارزیابی می‌شود.

ج- تعلق به اجتماع سیاسی

جدول شماره ۵: تعلق به اجتماع سیاسی (۳۸۵ نفر)

هرگز %	به ندرت %	گاهی %	غالباً %	گویه
۲۵/۶	۳۵/۴	۲۷/۱	۱۰/۸	نسبت به تشکل‌های اجتماعی - سیاسی احساس خودی دارم.
۴/۶	۲۵/۸	۴۲/۵	۲۴/۴	خانه ملت (مجلس) را مثل خانه‌ی خود دوست دارم.
۴۴/۶	۲۵/۴	۲۱/۵	۵/۷	در ستادهای انتخاباتی عضویت دارم.
۴/۴	۵۰/۳	۱۴/۲	۲۹	به ستادهای انتخاباتی شهرم اعتماد دارم.
۲/۷	۱۵/۴	۴۷/۵	۳۴/۴	به علت تعلق خاطر به شهرم، نسبت به پرشور برقرار شدن انتخابات از فعالان ستادهای انتخاباتی هستم.
۵/۶	۲۴/۲	۲۷/۷	۴۲/۲	برای مشارکت مردم در انتخابات حمایت و تبلیغ می‌کنم، چون آینده‌ی من وابسته به آن است.
۱۰/۸۲	۲۳/۸۲	۲۷/۴۸	۳۹	میانگین کل گویه‌ها

همان‌طور که جدول (۵) نشان می‌دهد، تعلق به اجتماع ۲۴/۴۲ درصد در حد «غالباً»، و ۲۷/۳۸ درصد در حد گاهی، ۲۹/۵۸ درصد در حد «به ندرت» و ۱۰/۸۲ درصد در حد «هرگز» است. در مجموع ۵۱/۸ درصد در حد «غالباً» و گاهی احساس تعلق به اجتماع سیاسی دارند و در حد متوسط ارزیابی می‌شود.

د- احساس سرزندگی شهروندان

یافته‌ها در جدول شماره ۶ خلاصه شده است.

جدول شماره ۶: احساس سرزندگی (۳۸۵ نفر)

گویه	کاملاً موافق (درصد)	موافق تا حدودی (درصد)	مخالف (درصد)	کاملاً مخالف (درصد)
تسلط چندانی بر مسیر زندگی ام ندارم.	۱۶/۵	۲۱/۲	۲۹/۶	۱۰/۴
وقتی نقشه‌ای می‌کشم تقریباً مطمئنم که می‌توانم به آن جامه‌ی عمل بپوشانم.	۲۱/۵	۳۰/۸	۳۲/۹	۶/۳
در کودکی خوشبخت‌تر از حال بودم.	۲۹/۸	۲۵	۲۶/۹	۵/۹
در اوج خوشبختی‌ام.	۱۶	۲۵/۸	۳۲/۵	۵/۴
در زندگی خیلی خوشی کرده‌ام.	۱۶/۲	۲۱/۵	۳۳/۷	۷/۵
از پیشامدها و روند زندگی‌ام راضی‌ام.	۱۷/۷	۲۲/۳	۳۷/۵	۲/۱
آینده برای من روشن است.	۱۹/۸	۲۳/۵	۳۳/۱	۷/۶
سال به سال زندگیم بهتر می‌شود.	۲۲/۵	۲۴/۶	۲۸/۷	۱۱/۲
وجه اشتراک زیادی با مردم دارم.	۱۵/۲	۲۷/۹	۳۶/۲	۶/۸
این روزها وقتم را صرف کارهای معمولی کرده تا در آینده به کار جالب‌تری بپردازم.	۱۸/۱	۲۳/۷	۳۴/۸	۶/۳
کاری که در حال حاضر انجام می‌دهم نتایج زیادی در بردارد.	۲۳/۵	۳۲/۵	۲۵/۲	۴/۸
میانگین کل گویه‌ها	۲۱/۷۱	۲۷/۸۵	۳۳/۱۹	۱۶/۰۲

منبع: داده‌های تحقیق

همان‌طور که جدول (۶) نشان می‌دهد، ۴۹/۵۶ درصد در حد کاملاً موافق و موافق، و

۲۳/۱۱ درصد در حد مخالف و کاملاً مخالف احساس سرزندگی دارند. احساس سرزندگی شهروندان در حد متوسط ارزیابی می‌شود.

یافته‌های استنباطی: آزمون فرضیه‌ها

ب- مقایسه مؤلفه‌های حقوق اجتماعی- سیاسی و احساس سرزندگی زنان و مردان هدف از این فرضیه، سنجش تفاوت نگرش زنان و مردان (اسمی) نسبت به مؤلفه‌های حقوق اجتماعی- سیاسی و احساس سرزندگی است. برای انجام این آزمون متناسب با سطح سنجش متغیرها از دو نوع آماره استفاده شد. از آماره‌ی کلمگروف-اسمیروف برای متغیر اسمی دو وجهی مشارکت اجتماعی-سیاسی و از آماره‌ی کورسکال والیس برای متغیرهای ترتیبی احساس سرزندگی، ایمان به مشارکت اجتماعی-سیاسی و تعلق به اجتماع سیاسی که چندوجهی ترتیبی و دو گروه مستقل بوده و تعداد نمونه نیز بیش از ۵۰ نفر است (کاتنر و همکاران، ۲۰۰۵: ۳۱۴ به بعد؛ هومن، ۱۳۸۰ و ۱۳۹۵؛ کلانتری، ۱۳۸۲: ۱۵۷ - ۱۵۶) استفاده شد.

یافته‌ها در جدول ۷ خلاصه شده است.

جدول شماره ۷

احساس سرزندگی	ایمان به مشارکت سیاسی	تعلق به اجتماع سیاسی	مشارکت اجتماعی- سیاسی
			کلمگروف-اسمیروف ۰/۱۶۴
۴۵۰/۴۸۰	۴۱۰/۸۷	۲۲۹/۲۹	کی دو (کورسکال والیس)
۰/۰۵	۰/۱۸۵	۰/۰۷۵	معناداری ۰/۰۰۰

بر اساس یافته‌های جدول (۷)، بین زنان و مردان در مشارکت اجتماعی- سیاسی و احساس سرزندگی تفاوت معناداری وجود دارد ($\text{Sig} < 0/05$) اما در ایمان به مشارکت اجتماعی- سیاسی و تعلق به اجتماع سیاسی تفاوت معنادار نیست ($\text{Sig} > 0/05$).

ج- رگرسیون چند متغیره

معرفها به صورت کد ۰-۱ در SPSS وارد شدند. قبل از سنجش، توجه به این نکته مهم است که داده‌های کمی، سازگار با ساختار تکنیک رگرسیون است اما استفاده از داده‌های کیفی در متغیرهای مستقل شامل متغیرهای اسمی یا ترتیبی نیز امکان‌پذیر است. در چنین مواردی، داده‌ها باید به صورت متغیرهای مجازی که حالت دو وجهی (۰، ۱) داشته باشند، تبدیل شوند. محاسبه‌ی رگرسیون و معادله‌ی آن برای متغیرهای مجازی درست مانند محاسبه‌ی رگرسیون و معادله‌ی آن برای متغیرهای کمی است (هومن، ۱۳۹۵ و ۱۳۸۰؛ کلانتری، ۱۳۸۲: ۱۷۶-۱۷۵). با این توضیح به سنجش رگرسیون چندمتغیره پرداخته می‌شود.

نتایج رگرسیون چند متغیره تأثیر حقوق اجتماعی- سیاسی شهروندی بر احساس سرزندگی شهروندان به روش اینتر در جدول ۸ خلاصه شده است.

جدول شماره ۸: رگرسیون چندمتغیره ارتباط بین متغیر پیش بین و ملاک

مدل اینتر	ملاک وابسته	پیش‌بین مستقل	ضریب همبستگی ^۱	ضریب تعیین ^۲	آزمون ^۳ معناداری ^۴	میانگین مجزورات ^۵
	احساس سرزندگی اجتماعی- سیاسی	حقوق	۰/۵۶۳	۰/۳۱۷	۷۹/۸۵۲	۰/۰۰۰
						رگرسیون ^۶ ۳۰۰۹/۸۴۱
						باقیمانده ^۷ ۳۷/۶۹۳
						df = ۵۱۵
						df = ۳

ادامه‌ی جدول ۸

ملاک	پیش بین	ضریب خط ^۸	ضریب اهمیت ^۹	آزمون تی ^۱	Sig
------	---------	-------------------------	----------------------------	--------------------------	-----

- 1 R
- 2 R2
- 3 F
- 4 Sig
- 5 Mean Square
- 6 Regression
- 7 Residual
- 8 b
- 9 Beta

۰/۰۰۷	۲/۸۵۹	۰/۱۲۵	۰/۰۱۱	اجتماعی -	فعالیت
					سرزندگی سیاسی..
۰/۰۰۰	۱۵/۳۳۶	۰/۵۴۳	۰/۶۱۰		ایمان به مشارکت..
۰/۵۸	۱/۸۹۸	۰/۰۷۱	۰/۰۸۱		تعلق به اجتماع سیاسی

بر اساس یافته‌های جدول (۸)، همبستگی بین متغیرهای حقوق اجتماعی - سیاسی (-) (پیش‌بین) و احساس سرزندگی (ملاک)، مثبت و بالاست (۰/۵۶۳) و فرض تحقیق در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید می‌شود (۰/۰۰۰). ضریب تعیین نشان می‌دهد که ۳۱/۷ درصد تغییرات متغیر وابسته توسط این سه متغیر مستقل تبیین می‌گردند. میانگین مجزورات نشان می‌دهد که ۳۰۰۹/۸ از تغییرات احساس سرزندگی را متغیر حقوق اجتماعی - سیاسی شهروندی تبیین می‌کند و ۳۷/۷ از تغییرات متغیر وابسته را متغیرهای دیگر تبیین می‌کنند.

$$(R = 0.563 \text{ و } F = 79.852 \text{ و } Sig = 0.000 < 0.05)$$

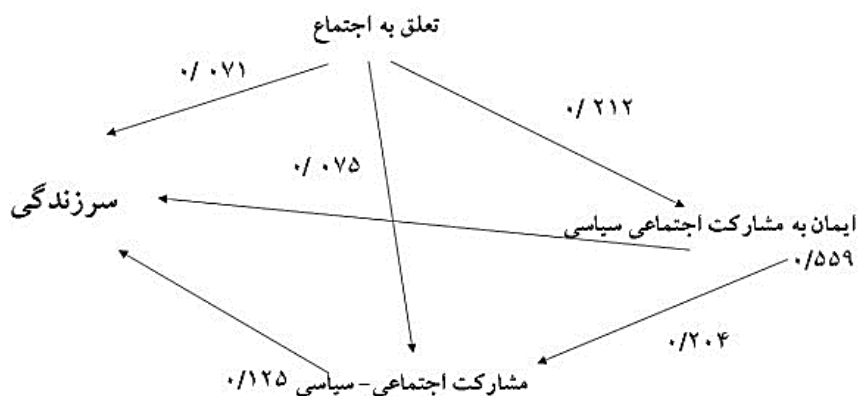
همان‌طور که ضریب بتا نشان می‌دهد، ایمان به مشارکت اجتماعی - سیاسی سهم بیشتری در مقایسه با سایر متغیرها در پیشگویی متغیر احساس سرزندگی دارد (۰/۵۴۳) و مشارکت اجتماعی - سیاسی شهروندان سهم کمتری دارد (۰/۱۲۵).

د- تحلیل مسیر

تحلیل مسیر اثرات مستقیم و غیر مستقیم مؤلفه‌های متغیر پیش‌بین بر متغیر ملاک را نشان می‌دهد. نتایج این آزمون در جدول ۹ خلاصه شده است.

جدول شماره ۹: تأثیر مستقیم و غیر مستقیم مؤلفه‌های متغیر پیش‌بین بر ملاک (سرزندگی)

متغیرها	مستقیم	غیر مستقیم	جمع
مشارکت اجتماعی - سیاسی شهروندی	۰/۱۲۵	-	۰/۱۲۵
تعلق به اجتماع سیاسی	۰/۰۷۱	۰/۵۵۹ + ۰/۲۱۲ + ۰/۲۰۴ + ۰/۳۱۲	۱/۳۱۲
		= ۰/۱۲۵	
ایمان به مشارکت اجتماعی - سیاسی	۰/۵۵۹	۰/۲۰ + ۰/۱۲۵ = ۰/۳۲۹	۰/۷۸۸

شکل ۲

همان‌طور که جدول (۹) و شکل (۲) نشان می‌دهند، در ارتباط مستقیم: متغیر ایمان به مشارکت اجتماعی-سیاسی شهروندی بیشترین تأثیرگذار (۰/۵۵۹) و تعلق به اجتماع کمترین تأثیرگذار بر سرزندگی (۰/۰۷۱) است. اما در تأثیر غیرمستقیم متغیر تعلق به اجتماع بیشترین تأثیرگذار بر سرزندگی است (۱/۳۱۲).

نتیجه‌گیری، بحث، پیشنهاد

قبل از ارائه‌ی نتایج به این نکته باید توجه کرد که یافته‌های بیش از ۷۰٪ در حد زیاد و بین ۴۰ تا ۷۰ درصد در حد متوسط و کمتر از ۴۰٪ در حد کم ارزیابی شده است. نتیجه‌ی حاصل از یافته‌های مشارکت اجتماعی-سیاسی شهروندان (۰/۴۷/۶۶٪)، ایمان به مشارکت اجتماعی-سیاسی آنها در آینده (۰/۴۴/۹۲٪)، احساس تعلق به اجتماع سیاسی- (۰/۵۱/۸٪) و احساس سرزندگی شهروندان (۰/۴۹/۵۶٪) توصیف‌کننده‌ی این نکته است که حقوق اجتماعی-سیاسی شهروندی و احساس سرزندگی شهروندان در حد متوسط است.

نتایج آزمون ناپارامتری کورسکال والیس، نگرش متفاوت زنان و مردان را نسبت به مؤلفه‌های حقوق اجتماعی-سیاسی شهروندی تأیید کرد. یافته‌های رگرسیون چند متغیره، همبستگی قوی بین مؤلفه‌های متغیر حقوق اجتماعی-سیاسی شهروندی با احساس سرزندگی شهروندان را تأیید کرد. همچنین مؤلفه‌ی ایمان

به مشارکت اجتماعی- سیاسی شهروندان، بیشترین سهم را در پیشگویی تغییرات احساس سرزندگی آنها دارد.

نتیجه‌ی تحلیل مسیر نشان داد، مؤلفه‌ی ایمان به مشارکت اجتماعی- سیاسی تحت تأثیر مؤلفه‌ی تعلق به اجتماع سیاسی است.

بنابر نتایج آزمون‌های تحلیلی فرضیه‌های اصلی تحقیق، رابطه‌ی معنادار و قوی و مثبتی بین حقوق اجتماعی- سیاسی شهروندی و احساس سرزندگی شهروندان وجود دارد یعنی هر قدر مشارکت اجتماعی- سیاسی، احساس تعلق به اجتماع سیاسی و ایمان به مشارکت اجتماعی- سیاسی بیشتر باشد، احساس سرزندگی شهروندان یعنی امید به آینده، احساس امنیت اجتماعی، رضایت از محیط زندگی بیشتر می‌شود.

یافته‌های این تحقیق رابطه میان تئوری‌های جامعه‌شناسان کلاسیک و لیبرال در حوزه‌ی حقوق اجتماعی- سیاسی شهروندی مانند لوفور و گیدنز و سایر جامعه‌شناسان و تئوری روانشناسان اجتماعی در حوزه‌ی احساس سرزندگی مانند مایرز و سایر روانشناسان اجتماعی را تأیید کرد. این بدان معناست که مسائل اجتماعی نمی‌توانند از مسائل روانی و فردی جدا باشند بلکه رابطه‌ای متقابل بین پدیده‌های اجتماعی و فردی وجود دارد. زنان و مردان به عنوان کنشگران اجتماعی در رابطه با مؤلفه‌های حقوق اجتماعی- سیاسی شهروندی کنش یکسانی ندارند زیرا تمایل و عمل دو موضوع جداگانه است. مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی- سیاسی نیاز به انگیزه‌ای قوی دارد. در زنان و مردان به دلیل هویت‌جویی و امنیت وجودی (گیدنز، ۱۳۷۸) متفاوت در حوزه‌ی روانشناختی، این انگیزه قدرت یکسان در شکل‌دهی و بروز مشارکت اجتماعی- سیاسی و در نهایت احساس سرزندگی آنها ندارد.

بر اساس دیدگاه تلفیقی جامعه‌شناختی و روان‌شناختی استفاده شده در این تحقیق، چنانچه حقوق اجتماعی- سیاسی شهروندی و شرایط آن برای کنشگران اجتماعی فراهم شود، به گونه‌ای که همه فعالان در آن مشارکت داشته و احساس تعلق به اجتماع سیاسی کنند، با تقویت ایمان به مشارکت اجتماعی- سیاسی در خود، نگرش مثبتی به حقوق

شهروندی پیدا کرده در نتیجه احساس سرزندگی نیز خواهند کرد.

یافته‌های تحقیق کنونی مؤید این نکته است که تأثیرگذاری حقوق اجتماعی - سیاسی بر احساس سرزندگی از اهم فرایندهای شهروندی است زیرا بر اساس تئوری دانشمندان اجتماعی، حقوق شهروندی موجب هویت جمعی و انسجام شهروندی می‌گردد و جامعه‌ی دارای هویت و انسجام شهروندی، به نوعی دارای سرزندگی و نشاط است. هم‌چنین این یافته تأییدکننده و همسو با تئوری‌های دموکراتیک‌ها و لیبرال‌هاست که حقوق شهروندی را از مؤلفه‌های محوری جامعه‌ی مدنی می‌داند و به مشارکت فعال و حقوق فردی و برابری اهمیت بیشتری می‌دهند (پوکوک، ۱۹۹۵؛ مارشال، ۱۹۷۳؛ کوهن، ۱۹۹۹؛ فالکس ۱۳۸۱؛ توسلی و نجاتی‌حسینی، ۱۳۸۳).

نتایج نشان داد که مشارکت اجتماعی - سیاسی شهروندان تقویت‌کننده‌ی شور زندگی و روحیه و ایمان به مشارکت آنهاست. این نتیجه تأییدکننده‌ی نظرات رایان و فردریک (۱۹۹۷) و وزیر و شیرزادی اصفهانی (۱۳۸۹)، بوستیک (۲۰۰۳) و الیاسی و رادان (۱۳۸۶) است و طبق نظر رایان و فردریک (۱۹۹۷) مشارکت اجتماعی - سیاسی کاری خودجوش است که احساس خستگی و ناامیدی به فرد دست نمی‌دهد. هم‌چنین بر اساس نتایج تحلیل مسیر، «ایمان به مشارکت» بر «مشارکت عملی» تأثیرگذار است. این یافته، تأییدکننده‌ی یافته‌های ماسی (۱۹۹۴) و پورعزت و همکاران (۱۳۸۹) و پوکوک، ۱۹۹۵؛ مارشال، ۱۹۷۳؛ کوهن، ۱۹۹۹؛ فالکس ۱۳۸۱ است. مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی - سیاسی بیانگر ایمان شهروند به مشارکت اجتماعی - سیاسی است. هم‌چنین همسو با نظریه‌های مارشال به نقل از گیدنز (۱۳۸۱)، مک‌لین (۱۹۹۶) و ترنر (۱۹۹۳، ۱۹۹۰) است زیرا هسته‌ی اصلی نظریه‌های شهروندی آنها تأکید بر پایگاه، وظایف و نقش‌های مدرن، عضویت و تعلق اجتماعی و مشارکت فعال است. آنها حقوق شهروندی را مبنای اجرای عدالت اجتماعی دانسته و چون شهر ایجادکننده‌ی آگاهی مردم از حقوق‌شان (لوفور، ۱۹۹۶) است، به احتمال زیاد می‌توان به تثبیت امنیت و رفاه اجتماعی که از مؤلفه‌های سرزندگی هستند، امیدوار بود.

در این تحقیق ایمان به مشارکت اجتماعی-سیاسی شهروندان در حد متوسط است. هم-چنین یافته‌های این تحقیق همسو با نظر لوفور (۱۹۹۶) است. به نظر او شهر ایجادکننده‌ی وجود و خودآگاهی است و شهروندی، حقوقی است که شخص دارنده‌ی آن می‌تواند در حاکمیت ملی خود شرکت کند و بر فضای شهری تأثیر مثبتی بگذارد یعنی داشتن مشارکت فعال در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با شهر و جامعه. همچنین همسو با نظریه کوان (۲۰۰۵) است که با فعالیت‌های قابل توجهی از افراد به شکل اعتماد اجتماعی، به سرزندگی شهر منجر می‌گردد. بنابراین مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی-سیاسی نه تنها از پیامدهای شاد بودن افراد است بلکه بر سرزندگی شهری می‌افزاید. این یافته همسو و هماهنگ با نظریه مایرز (۲۰۰۱) و دینر و همکاران (۱۹۹۵) هم‌چنین همسو با نظریه‌ی لاندری (۲۰۰۰)، در مورد سرزندگی اجتماعی است.

هم‌چنین میزان احساس سرزندگی در این پژوهش در حد متوسط است و همسو با یافته‌های پورمحمدی و همکاران (۱۳۸۹)؛ گلکار (۱۳۷۹)؛ وزیری و همکاران (۱۳۸۹)؛ مایرز (۲۰۰۴) و فکوهی (۱۳۸۸) است که با افزایش اعتماد و امنیت در میان مردم شهر و وجود شرایط اجتماعی و تفریحی در محلات، میزان مشارکت اجتماعی-سیاسی آنها افزایش یافته بر سرزندگی و شادمانی شهروندان تأثیر می‌گذارد. تقویت اخلاق شهروندی، راهی برای مشارکت و گذار به مردم‌سالاری (فکوهی، ۱۳۸۸) است. در میزان سرزندگی و فعالیت سیاسی زنان و مردان تفاوت وجود دارد و این یافته، نتایج تحقیق کشاورز و همکاران (۱۳۸۷) را رد می‌کند.

نتایج پژوهش کنونی با تأکید بر روابط متقابل پدیده‌های اجتماعی و روانشناختی، به تئوری جدیدی با عنوان «حقوق اجتماعی-سیاسی شهروندی گذرگاهی به احساس سرزندگی شهروندان» است.

بر اساس یافته‌ها پیشنهاد می‌گردد، مهم‌ترین راه برای تقویت احساس سرزندگی، مهیا ساختن شرایط لازم برای مشارکت و فعالیت اجتماعی-سیاسی شهروندان در شهر است که زمینه‌ساز تعلق به اجتماع سیاسی و احساس مسئولیت آحاد جامعه در تعیین

سرنوشت خودشان است. این امر موجب گسترش فعالیت اجتماعی - سیاسی شهروندان، افزایش امید به آینده، اعتماد و احساس امنیت در آنها شده و در نتیجه، شادی در جامعه تزریق گشته و سرزندگی نیز تقویت می‌گردد. همچنین بر اساس نظریه‌ی لوفور توجه به حقوق سیاسی شهروندان و آزادی عمل آنها مهم است، زیرا تعلق آنها را به جامعه افزوده و شرایط حضور آنها را در انتخابات و تعیین سرنوشت‌شان، فعال نگه می‌دارد و گذار به مردم‌سالاری را میسر می‌سازد.

منابع

- الیاسی، محمدحسین؛ رادان، احمدرضا. (۱۳۸۶). رابطه‌ی منزلت اجتماعی پلیس با میزان احساس امنیت شهروندان تهرانی، فصلنامه‌ی امنیت، دوره‌ی ۵، شماره‌ی ۴، ویژه‌نامه‌ی افکار عمومی و امنیت.
- پورعزت، علی اصغر؛ قلی‌پور، آرین؛ باغستانی برزکی، حوریه. (۱۳۸۹). رابطه‌ی آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی با پاسخ‌گویی و شفافیت سازمان‌ها، رفاه اجتماعی، ۱۰ (۳۸)، ص ۷-۴۰.
- پورمحمدی، محمدرضا؛ صدر موسوی، میرستار؛ آذر، علی. (۱۳۸۹). بررسی و تحلیل پایداری و سرزندگی مناطق تبریز با تأکید بر امنیت شهری با نگرش جامعه‌شناختی، مجله‌ی مطالعات جامعه‌شناسی، بهار ۱۳۸۹، سال دوم، شماره‌ی ۶، ص ۲۶-۶.
- توسلی، غلامعباس و نجاتی حسینی، سید محمود. (۱۳۸۳). واقعیت اجتماعی شهروندی، مجله‌ی جامعه‌شناسی ایران، دوره‌ی پنجم، شماره‌ی ۲، تابستان ۱۳۸۳، ص ۶۲-۳۲.
- خستو، مریم؛ سعیدی رضوانی، نوید. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری، مجله‌ی هویت شهر، بهار و تابستان ۱۳۸۹، شماره‌ی ۶، ص ۶۳-۷۴.
- ذکایی، محمدحسین. (۱۳۸۰). اخلاق شهروندی: رابطه‌ی هویت‌یابی جمعی و ارزش‌های دیگرخواهانه، نامه‌ی انجمن جامعه‌شناسی ایران، شماره‌ی ۵: ۸۰-۶۱.
- رهبری، لادن؛ شارع‌پور، محمود. (۱۳۹۳). جنسیت و حق به شهر: آزمون نظریه‌ی لوفور در تهران، مجله‌ی جامعه‌شناسی ایران، دوره‌ی چهاردهم، شماره‌ی ۱، بهار ۱۳۹۳، ص ۱۴۱-۱۱۶.
- زرگری نژاد، غلامحسین. (۱۳۸۷). تاریخ صدر اسلام، چاپ پنجم، تهران: انتشارات سمت.
- شیانلی، ملیحه. (۱۳۸۱). "تحلیلی جامعه‌شناختی از وضعیت شهروندی در لرستان"، مجله‌ی جامعه‌شناسی ایران، دوره‌ی چهارم، شماره‌ی ۱۵، ص ۸۰-۶۰.
- شیانلی، ملیحه. (۱۳۸۲). وضعیت شهروندی و موانع تحقق آن در ایران، رساله‌ی دکتری جامعه‌شناسی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

- عباسی، فرهاد. (۱۳۹۲). "درآمدی بر مفهوم، مبانی و انواع حقوق شهروندی در اسلام"، **فصلنامه‌ی اندیشمندان حقوق**، سال دوم، شماره‌ی ۵، پاییز ۱۳۹۲: ۴۵-۷۲.
- فالکس، کیث. (۱۳۸۱). **شهروندی**، ترجمه‌ی محمدتقی دلفروز، تهران: کویر.
- فکوهی، ناصر. (۱۳۸۸). تقویت اخلاق شهروندی، راهی برای گذار به مردم‌سالاری مشارکتی، **مجله‌ی مطالعات اجتماعی ایران**، دوره‌ی سوم، شماره‌ی ۲، تابستان ۱۳۸۸، شماره‌ی پیاپی ۶، ص ۲۲-۷.
- فکوهی، ناصر. (۱۳۸۱). تاریخ اندیشه و نظریات انسان‌شناسی، تهران: نشر نی.
- فیض الاسلام اصفهانی ال محمد دیباج، علی نقی. (۱۳۶۸ه.ق). **نهج البلاغه**، باب نامه‌ها، تهران: به قلم علی نقی (فیض الاسلام).
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۷۰). **مقدمه‌ی علم حقوق**، تهران: انتشارات انتشار.
- کاظمی، محمود. (۱۳۸۶). بررسی روش‌های تحقق آموزش همگانی شهروند در مشهد، **دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی معاونت فرهنگی اجتماعی شهرداری مشهد**، چاپ نشده.
- کوان، رابرت. (۲۰۰۵) **فرهنگ شهرسازی**، مترجم: انجمن مترجمین پارسی، ناشر: پرهام نقش، سال چاپ ۱۳۸۹.
- کشاورز، امیر؛ مولوی، حسین؛ کلانتری، مهرداد. (۱۳۸۷). رابطه بین سرزندگی و ویژگی‌های جمعیت‌شناختی با شادکامی در مردم شهر اصفهان، **مطالعات روان‌شناختی**، زمستان ۱۳۸۷، دوره‌ی ۴، شماره‌ی ۴، ص ۶۴-۴۵.
- گلکار، کورش. (۱۳۷۹). "مؤلفه‌های سازنده‌ی کیفیت طراحی شهری"، **نشریه‌ی علمی - پژوهشی صفا**، شماره‌ی ۳۲، ص ۳۸-۶۵.
- گولد، جولیس. (۱۳۷۶). **فرهنگ علوم اجتماعی**، ترجمه‌ی محمد جواد زاهدی مازندرانی، تهران: انتشارات مازیار.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۷۸). **تجدد و تشخص**، جامعه و هویت شخصی در عصر جدید، ترجمه‌ی ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۱). **جامعه‌شناسی**، ترجمه‌ی منوچهر صبوری، چاپ هفتم، نشر نی.

- لطف‌آبادی، حسین. (۱۳۸۳). نظریه‌پردازی و مقیاس‌سازی برای سنجش نظام ارزشی، فصلنامه‌ی علمی - پژوهشی نوآوری‌های آموزشی، شماره‌ی ۷: ۵۸-۳۳.
- لطف‌آبادی، حسین. (۱۳۸۵). آموزش شهروندی ملی و جهانی همراه با تحکیم هویت و نظام ارزشی دانش‌آموزان، فصلنامه‌ی علمی - پژوهشی نوآوری‌های آموزشی، شماره‌ی ۱۷: ۲۲-۱۱.
- لطف‌آبادی، حسین؛ نوروزی، وحیده. (۱۳۸۳). بررسی نگرش دانش‌آموزان دبیرستانی و پیش‌دانشگاهی ایران و جهانی شدن و تأثیر آن بر ارزشها و هویت دینی و ملی آنان، فصلنامه‌ی علمی - پژوهشی نوآوری‌های آموزشی، شماره‌ی ۹: ۸۸-۱۱۹.
- میلر، دلبرت. سی. (۱۳۸۰). راهنمای سنجش و تحقیقات اجتماعی، ترجمه‌ی هوشنگ ناییب، تهران: چاپ اول، نشر نی.
- نجاتی، حسینی، سید محمود. (۱۳۸۰ ب). جامعه‌ی مدرن، شهروندی و مشارکت، فصلنامه‌ی مدیریت شهری، ۵: ۷-۱۵.
- نجاتی، حسینی، سید محمود. (۱۳۸۵). جایگاه شهروندی در گفتمان شوراها، ماهنامه‌ی شوراها، شماره‌ی ۵: ۱۶-۱۴.
- وزیری، مزده؛ شیرزادی اصفهانی، هما. (۱۳۸۹). بررسی رابطه‌ی جو سازمانی با شادمانی و سرزندگی در اعضای هیأت علمی دانشگاه الزهرا(س)، اندیشه‌های نوین تربیتی، تابستان ۱۳۸۹، دوره‌ی ۶، شماره‌ی ۲: ۱۷۳-۱۹۰.
- هومن، حیدرعلی. (۱۳۸۰). تحلیل داده‌های چند متغیری در پژوهش رفتاری، تهران: نشر پارسا، چاپ اول.
- هومن، حیدرعلی. (۱۳۹۵). تحلیل داده‌های چند متغیری در پژوهش رفتاری، تهران: پیک فرهنگ.
- Aristo tel. (1981) the Politics, ed Ernest Baker. Oxford: Oxford University Press.
- Bostic, J.H, (2003). Constructive thinking, mental health and physical health, PhD dissertation, Saint Louis University.
- Cohen, Jean. I.(1999). Changing Paradigms of Citizenship and the Excursiveness of the Demos. **International Sociology**, vol4 (3): 245-268.
- Diener, E. Diener, M. & Diener, G, (1995). "Factors predicting the subjective well- being (Happiness and life satisfaction)". **A printer**

- report and new comers.** [http:// www./s. psych.uivc. edu/ a- ediener/fag. html](http://www.s.psych.uivc.edu/a-ediener/fag.html).
- Fenster, T. (2005), Identity Issues and Local Governance: Women's Everyday Life in the City, **Social Identities**, 11(1): 23-39.
  - Friedmann, John. (2002). **the prospect of cities. Minneapolis:** University of Minnesota Press.
  - Fery, Bruno (2003). Flexible Citizenship for a global society, **Politics. Philosophy and Economics**, 2(1): 93-114.
  - Kofman, E. Lebas, E. (1996). **Writing on Cities**, Oxford: Blackwell publisher.
  - Kuhn, Annette and Wolpe, Ann Marie (1978), Feminism and materialism, In, Annette Kuhn and Ann Marie Wolpe (eds.), **Feminism and Materialism Women and modes of Production**, London: Routledge and Kegan Paul, 1-10.
  - Kutner, Michael H. & Nachtsheim, Christopher J. John (2005) Applied Linear Regression Models, on Amazon.com. **Shipping on qualifying offers. Good condition.** (ISBN-10: 0071122214, ISBN-13: 978).
  - Landry, Charles. (2000). The Production of private space and its implications for Urban social relations, **Political Geography**, 27, 74-95, www.elsevier.com/locate/Polgeo.
  - Lefebvre, Henri, (1996), **The Urban Revolution**, translated by Robert Bononno, New York: University of Minnesota press.
  - Marshall, T.H., (1973). **Class, Citizenship and Social Development**, Westport: Greenwood Press.
  - Massey, D. (1994), **Space, Place and Gender**, Cambridge: Polity Press.
  - Mclean, I. (1996). **Xford Dictionary of Politics**, Oxford University Press.
  - Myers, P.G, (2004). Happy and health, **Psychology science**, 70: 97- 98.
  - Paul, Wallin. (1953). A Gattman scale for measuring Women, s Neighborliness, **American Journal of Sociology**, 59(1953): 243-46. Copyright 1953 by the University of Chicago.
  - Pocock. J.G.A. (1995). The idea of citizenship since Classical times. In R. Biner (ED). **Theorizing Citizenship:** pp 29-53. Albany. NY:Suny Press.
  - Robinson, John, P., et al., (1963). Measuries of Political Attitudes (An Arbor: University of Mhchigan, **Institute of Social Research:** 427-35.
  - Ryan, R.M & Frederick, C.M, (1997).On energy, personality and health: subjective vitality as a dynamic reflection of well-being, **Journal of personality**, 65: 529-565.
  - Schuesler, Karl. F., (1982). **Measurning Social Life Feelings**, San Francisco: Jossey. Bass.
  - Shaklar,J.(1995). **American citizenship**, Cambridge, MA: Harvard

University Press.

- Todd, Samud.(2006).A Causalmodel depicting the influence of selected task and employee variables on organization citizenship behavior; The Florida state, University, **Oleg of education**, pp 2-18 Leekibeom.
- Turner, Bryan. S. (1990). Outline of a Theory of Citizenship , **Sociology**.24:pp189-217.
- Turner, Bryan. S. (1993).Contemporary problems in the theory of citizenship in B Turner ed **Citizenship and social theory**. London: Sage, Chap 1.

